

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ЖІНОК, ОСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Жіноча злочинність є своєрідним показником моральної деформації суспільства, системи відносин до базових загальнолюдських цінностей. Історично жінці в суспільстві відводиться роль матері, берегині домашнього вогнища. Функції, які покликана здійснити жінка-мати, - це біологічне і соціальне становлення людини. У багатьох жінок в процесі злочинної діяльності та відбування кримінального покарання ці функції слабшають або втрачаються зовсім.

На теперішній часу структурі кримінальної поведінки жінок відзначаються такі стійкі негативні тенденції, як збільшення кількості скоєних тяжких та особливо тяжких злочинів, підвищення рівня рецидивної злочинності та зниження віку (омолодження) злочинниць. Незважаючи на те, що рівень жіночої злочинності завжди залишається нижчим від чоловічої (питома вага у структурі злочинності в цілому становить приблизно 17%), чисельність жінок, які вчинили злочини, кожного року змінюється.

За статистикою МВС України жінками було скоєно злочинів у 2001 р. — понад 38,5 тис., у 2005 — 2006 рр. відповідно — 33 478 і 28 057, у 2007 р. — 27 256, у 2011 році — 28 571, у 2012 році — 25 019 злочинів. Як ми бачимо, в 2012 році жіноча злочинність зменшилася на 12,4% порівняно з 2011 роком. Також за останні роки змінилася і структурна характеристика жіночих злочинів. У спектрі жіночої злочинності переважають корисливі злочини, а в групі корисливих - злочини у сфері економіки. Питома вага жінок вчинили злочини у сфері економіки. В останні роки жінки вчиняють і не типові для них злочини. Це зокрема злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, розкраданням у кредитно-банківській сфері, шахрайські дії шляхом створення фінансових «пірамід» і деякі інші.

Ізоляція засуджених жінок від суспільства суттєво впливає на їх подальшу долю: за період відбування покарання розпадається близько

половини сімей засуджених жінок, багато жінок втрачають соціально корисні зв'язки і, звільнившись з місць позбавлення волі, виявляються не пристосованими до нових умов життя і в результаті знову скоюють злочин. У зв'язку з цим вимагає дослідження проблема мотивації жінок, засуджених до позбавлення волі.

Дослідженням психологічних механізмів мотивації людини займалися В.К. Вилюнас, Б.І. Додонов, О.Л. Дубовик, Д.А. Кикнадзе, Б.Ф. Ломов, В.В.Лунеев, Р.С. Немов та ін.Окремі аспекти мотиваційної сфери та спрямованості особистості засуджених розглядалися в роботах пенітенціарних психологів і юристів: Ю.М. Антонян, Б.Г. Бовін, Т.Н. Волкова, В.Г. Деєв, Л.А. Дмитрієва, А.Д.Глотчкін, Е.Н. Казакова, О.Г. Ковальов, В.Г. Морогін, А.В. Напріс, Є.В.Середа, А.Н. Сухов, В.Ф. Пирожков, О.А. Тоболевіч, А.І. Ушатіков, Н.А.Харіна, Т.А. Шмаєва, Г.В. Щербаков та ін.

Однак проблема кримінальної мотивації жінок, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, з позиції психологічної науки досі вивчена недостатньо. Ми вважаємо, що в умовах стрімкої трансформації українського суспільства нові дослідження мотивації можуть допомогти в розкритті внутрішніх психологічних механізмів, що детермінують злочину поведінку жінок, психологічних передумов скоєння злочину, їх взаємозв'язку з різними рисами і якостями особистості жінки.

У зв'язку з соціально-економічними реформами, що відбуваються в країні, подальшої гуманізацією кримінальної та кримінально-виконавчої політики, організацією виконання покарань відповідно до міжнародних стандартів, посиленням диференціації при виконанні покарань щодо засуджених жінок, виникає необхідність вивчення стану мотивації жінок, що знаходяться у виправних колоніях, психологічних причин їх поведінки, форм і методів його корекції та профілактики за допомогою нових, сучасних методів психології.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення внутрішніх психологічних механізмів, що детермінують злочинну поведінку жінок і виявлення специфічних компонентів їх мотивації, з метою переорієнтації та

профілактики злочинної поведінки за допомогою методів психологічного впливу.

Мета: розкрити зміст мотивації жінок, які перебувають у місцях позбавлення волі.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз і синтез літературних джерел; психодіагностичні: дослідження за допомогою методики діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса, методика діагностики мотивації уникнення невдач Т. Елерса, тест гумористичних фраз А.Г.Шмельова, А.С. Бабіна; методи статистичної обробки емпіричних даних за допомогою програми excel 2007.

Дослідження проводилося на базі Одеського слідчого ізолятора. Загальний обсяг вибірки склав 60 підслідних жіночої статі, віком від 18 до 40 років. В дослідженні нами були використанні експериментальна та контрольна групи. В основну, експериментальну групу увійшли жінки, засуджені за злочини у кількості 30 осіб, в контрольну – випадкова вибірка законослухняних жінок у кількості 30 осіб.

Засудженні жінки, на котрих ми проводили дослідження, були ув'язненні за порушення таких статей Кримінального кодексу України, як:

- 307 стаття (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) - 10% засуджених (3 людини);
- 309 стаття (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту) - 7% засуджених (2 людини);
- 121 стаття (умисне тяжке тілесне ушкодження) - 3% засуджених (1 людина);
- 119 стаття (вбивство з необережності) - 7% засуджених (2 людини);
- 187 стаття (розбій) - 7% засуджених (2 людини);
- 185 стаття (крадіжка) - 30 % засуджених (9 людей);
- 190 стаття (шахрайство) - 27% засуджених (8 людей);
- 115 стаття (умисне вбивство) - 10% засуджених (3 людини).

Данні, за методиками Т.Елерса мотивація до успіху і мотивація уникнення невдач експериментальної і контрольної групи демонструють, що серед засуджених жінок дуже високий рівень мотивації до успіху у 53%, в той час як у законослухняних жінок цей показник менше та становить 46%.

Люди, у яких переважає мотивація до успіху, воліють середній або низький рівень ризику. Їм властиво уникати високого ризику. При сильній мотивації до успіху, надії на успіх зазвичай скромніші, ніж при слабкій мотивації до успіху, однак вони багато працюють для досягнення успіху, прагнуть до успіху.

У методиці діагностики мотивації уникнення невдач продемонстрував контрольній груп високий рівень у 40%, у експериментальній -37%. Люди, у яких переважає мотив уникнення невдач, віддають перевагу малому, або, навпаки, надмірно великому ризику, де невдача не загрожує престижу. У них, як правило, високий рівень захисту і страху перед нещасними випадками. І вони частіше потрапляють в подібні неприємності. Домінування у людини мотиву уникнення невдач призводить до заниження самооцінки та рівня домагань. Повторювані невдачі можуть привести таку людину в стан звичної пригніченості, до стійкого зниження віри в себе і до хронічної боязні невдач. У таких людей, як правило, низький рівень розвитку мотивації досягнення.

Аналіз отриманих результатів тесту гумористичних фраз А.Г.Шмельова, А.С. Бабіна продемонстрував домінуючі сфери життєвої мотивації жінок, які перебувають у місцях позбавлення волі. Значну вагомість для більшої її частини займають такі шкали, як: взаємовідносини статей, згубні пристрасті (пияцтво), гроші, сімейні негаразди та соціальні негаразди. Це можна пояснити тим, що в місцях ув'язнення є багато обмежень. У ізоляторі немає змоги отримати достатнє матеріальне забезпечення, не мають можливість зустрічатися з особами іншої статі та доглядати за своєю зовнішністю, перебувають у напрузі, відчувають, що з ними обходяться несправедливо, не відчувають підтримку з боку близьких людей.